

Recension

Alexander von Oettingen: Allmän didaktik – mellan normativitet och evidens. Lund: Studentlitteratur

Ola Henricsson

Göteborgs universitet

I *Allmändidaktik – mellan normativitet och evidens* placerar Alexander von Oettingen allmändidaktiken mellan å ena sidan en evidensbaserad praktik, som främjar en instrumentell och mätbar syn på undervisning, å andra sidan en idébaserad syn på undervisning utifrån ideologiska, etiska och filosofiska ställningstaganden. Han menar att allmändidaktiken kan vara den bro som förenar dessa båda fokus. Hur lyckas han med det?

Inledningsvis beskrivs allmändidaktikens tre grundpelare, efter Herbart, som *disciplin*, *uppföstrande undervisning* och *tukt*, och det kan synas vara långt ifrån vår tids syn på undervisning. Trots det, eller snarare tack vare den historiska förankringen och bruket av de något omoderna begreppen, förmår Oettingen att belysa fenomen i dagens undervisningsdiskussion genom att länka dessa något omoderna begrepp till begreppen *struktur*, *ordning*, *pedagogisk takt* och *omdöme*. Med jämna mellanrum bromsas texten upp av eviga undervisningsparadoxer¹ som bjuder läsaren att fundera över egna förgivettaganden. Läsaren ställs till exempel inför paradoxen hur man genom kollektiv undervisning kan tvinga någon att aldrig låta sig betvingas av andras åsikter – att tänka själv. Von Oettingen argumenterar med stöd i paradoxerna för att ett samhälle verkligen behöver ha en skola och att barn behöver ha undervisning eftersom vi aldrig kan lära oss ”om historia och samhället bara genom att leva i samhället eller genom att ha egna minnen” (s.19).

Boken består av tre längre kapitel med rubrikerna; Disciplinering, Undervisning och Vägledning samt ett sammanfattande kapitel; Skolans etos – avslutande betraktelser. Nedan följer en beskrivning av de olika kapitlen och först handlar det om disciplin.

Von Oettingen beklagar inledningsvis i avsnittet om disciplin att viktiga och väsentliga begrepp förändrar innebörd och till slut försvinner. Vissa bortsorterade begrepp som, till exempel, *disciplin* hade kunnat förtydliga diskussionen om centrala aspekter av

¹ Alexander von Oettingen återkommer till paradoxer och negationer i flera andra böcker (Oettingen: 2003, 2019).

undervisning. En legitim allmändidaktisk disciplin, både som begrepp för ämnet i sig (ämnesdisciplin) som för undervisningspraktiken (disciplin i praktiken), syftar till att stödja läroprocesser då det är omöjligt att lära i kaosartade och slumpmässiga miljöer. Disciplin handlar; dels om det som läraren faktisk gör i sin undervisning som att skapa en förutsättning för en inre disciplin hos eleven som bekräftar barnets frihet och egen läroprocess och dels en disciplinering genom de yttre strukturer som undervisningen bygger på som till exempel tid och rumsliga aspekter. Von Oettingen visar att behovet av disciplin bekräftas även av studier inom den evidensbaserade forskningen som visar att elever lär sig bättre om läraren är synlig i sitt ledarskap och vidmakthåller regler på ett meningsfullt sätt och kan förutse situationer som skapar oönskat beteende². Slutligen poängteras att disciplineringen inte har något självändamål utan måste peka mot något annat än sig själv. Det den pekar mot är *undervisningen* vilket följande kapitel handlar om.

Allmändidaktikens kärna är *undervisning* och detta kapitel är utan jämförelse det mest omfattande och består av tre delar; kunskap, lärande och form. Kunskapsbegreppet diskuteras dels utifrån, i det här fallet, den danska läroplanens utformning ur en samhälllig och historisk diskurs och dels utifrån, det von Oettingen kallar, den didaktiska läroplanen: som svarar på frågan hur man gör ett kunskapsinnehåll meningsfullt för specifika elever. I stycket om undervisningsformer diskuteras hur läraren på olika sätt öppnar världen för eleven och eleven för världen utifrån traditioner och teorier hämtade från bland andra Schleiermacher, Herbart och Klafki. Författaren menar att utan en allmändidaktisk reflektion betyder evidensbaserad forskning i stort sett ingenting. Undervisning kan inte säkerställas genom systematiska observationer eftersom lärarens praktik inte är fri från tillfälligheter och tvetydigheter som allmän didaktik fångar upp. Om undervisningens förutsättningar, form, metoder och innehåll behandlas relativt traditionellt och liknade beskrivningar går att hitta i andra texter om allmän didaktik så är stycket om lärande mindre konventionellt. Intressant nog har lärande inget eget kapitel utan återfinns som en underkategori till undervisning. Von Oettingen väljer dessutom att beskriva lärandet ur ett fenomenologiskt perspektiv vilket blir ett välkommet bidrag till den överväldigande mängd av studier på lärande utifrån kognitiva eller socio-kulturella perspektiv. Bland annat tar han upp kroppens betydelse för lärandet där ögat, örat och handen är medier och verktyg för att öppna och förstå världen. Enligt von Oettingen appellerar vanligtvis inte undervisningen till lärandets lekamliga betydelse och behovet av att få med kroppen och rörelsen i undervisning förbises tyvärr ofta. En annan aspekt av lärande utgörs av en negationsprocess som författaren menar initierar själva läroprocessen; en irritation och ett motstånd som gör att vi vill lära oss. Ett annat exempel är författarens resonemang om *övning* som han menar är underskattat och ofrånkomligt sammanväxt med lärande. Oettingen beskriver det med en ny paradox: ”i upprepningen återupprepas något anorlunda, även om det är samma” (s. 96). Vidare betonar von Oettingen att lärande och undervisning inte kan blandas ihop till *ett* utan snarare ska ses som två vitt skilda fenomen vilka i bästa fall endast hänvisar till varandra.

Kapitlet om vägledning kastar ljus över ett annat av allmändidaktikens centrala begrepp; bildning. Det berör de samtal som är koncentrerade kring öppna frågor om bland annat etik, politik, religion och estetik. Det är frågor som inte kan besvaras med faktasvar en gång för alla, utan istället samtal som blir en del av elevens bildningsprocess och leder eleven

² Jämför Nordenbo, 2011.

vidare in i framtiden - fortfarande bärande på samma obesvarade fråga. Poängen är att frågan är en gång bekräftad och bearbetad. Denna typ av samtal går inte schemalägga eller planera men förekommer dagligen i klassrummet, i matsalen, på utflykten och är en viktig del i lärares arbete. Von Oettingen påpekar att medan disciplinering och undervisning lyfter ut eleven från världen, är avsikten med det vägledande samtalet att inkludera eleverna i en fråge- och erfarenhetshorisont som inte endast är deras privata, utan en gemensam mänsklig horisont som de måste lära sig att bearbeta och ta ställning till (s. 121).

I det sammanfattande och avslutande kapitlet under rubriken *Skolans etos – avslutande betraktelser* formuleras skolans etos som; att göra världen tillgänglig för eleven genom en gemensam undervisning. Oettingen argumenterar för att utan en didaktisk kontakt med eleven skulle eleven inte lära sig om sig själv, världen eller gemenskapen. Utan didaktik finns det varken möjlighet till deltagande i världen eller en möjlighet till individuell frigörelse, eftersom livet inte undervisar sig själv – det socialiserar.

Denna komprimerade bok, bestående av endast 147 sidor, är en bra introduktion till flera centrala frågor som allmän didaktik historiskt sökt svar på och för övrigt fortfarande söker svar på. Paradoxerna som återkommer lämpar sig bra för att åskådliggöra undervisningens komplexitet och boken kan till exempel vara ett bra underlag för diskussioner och samtal på landets lärarutbildningar. Men hur lyckas nu Oettingen med sitt syfte att skriva fram allmän didaktik som en bro mellan normativitet och evidens? Begreppet normativitet varken diskuteras eller laboreras med och ordet finns inte ens med i sakordlistan. Är kanske själva rubriken bokens svagaste punkt? Boken ger inte något bidrag till det som skulle kunna tolkas som en bro mellan de olika aspekterna och von Oettingen ger ett halvhjärtat stöd åt den nutida empiriska evidensforskningen, medan han istället ger allmändidaktikens praktisknära filosofiska perspektiv sitt fulla stöd. Han påpekar alltså att utan en allmändidaktisk reflektion betyder evidensbaserad kunskap i stort sett ingenting. Det är mer av ett förstärkt brofäste på den ena sidan av ett mellanrum mellan normativitet och evidens än en bro däremellan.

Om författaren

Ola Henricsson är doktorand vid Göteborgs universitet. E-post: ola.henricsson@gu.se

Referenser

- Nordenbo, S. E. (2011) Forskning i klassrumsledelse. *KVAN* 90, s 17–31.
 Oettingen, A. von (2003). *Det pedagogiske paradoks: et grundstudie i almen pædagogik*. Århus: Klim.
 Oettingen, A. von (2019). *Pissedårlig undervisning*. København: Hans Reitzel.